

מסורת הש"ס

(א) לקמן פ"א: (ב) הלח"מ פ"ג דין ט"ו לק"ה"ה העמיק אמר רב כ"ה: (ג) ויחזיק ערכין פ"א ה"ד לעיל ו' שבת פ"ו סוכה מ': ערכין ט': (ד) ויחזיק כ"ה: (ה) עין ש"ה דף טז ד"ה קהל: (ו) ז"ל דשעי ויחזיק דמלחין:

תורה אור השלם

1. החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה: שמות י"ב

הגהות הב"ה

(א) רש"י ד"ה איכא דאמרי כי קס"ד חילול שבת משום מלוא: (ב) ד"ה נעברו החדשים ביום שלשים וז':

מוסף רש"י

מפני תקנת הקרבן: של ר"מ שקריב בומט (קטן) (כ"א): אלא ד' ימים בלבד: ראה רש"י ומוסף רש"י לעיל ו' 3.

רבינו חננאל

מדתן וכשהמקדש קיים ויצאין אף על כולן מפני תקנת קרבן, מדרכל החדשים כולן לאו משום דמצוה לקדש על הראיה, ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש משום דהראיה, אלא משום תקנת המעורבות, אי אמרת בשלמא וימנן מלא וימנן חסר, משום תקנת המעורבות, אלא אי אמרת לעולם חסר [נאמא מחללין] תיובתא. וגם לעדות ב"ב יהושע בן לוי דאמר לעולם שני אדרים חסרי, הא מתחילין תיובתא עליה, ולא עמדה אלא עדות ר' סימאי משום דהי' זכירה ומלאכי, כי דאמר עולא אמר עבריה לאלול: כלומר אצטרך כפי [נ"א] לפר' המסמרת שהיתה ביד בית דין (לא היו מגלין אלא אותו למזומנין לעיין דבריו על מפני שבת) ועיבורה לאלול, [ו]נאמני (שקראו) [מה נקרא] סוד העבור, מפני שבת יד לא היו מגלין אותו אלא למזומנין לעיין דבריו זה והיה אותו שנה היה שלשים לאלול יום הסמך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה. וכיון שראה (שלא) [נעולא] כי עיבור בית דין לאלול, נדמה לו שבת דין מעברין על צורך השנה, שלא יבא ראש שנה בערב שבת ולא (באסרו) [באחד] בשבת, שלא לחבר שתי קדושות כאחד, מפני כבוד מידתו, או כגון שמחת יום טוב בתענוג ויקרות ויכוצא בהן. וחלילה לעבר אילא על המסמרת שמסורה ביום המשה רבינו, אבל מי שלא נתגלו [לן] העיקרים (מדומים) [מדמה] כי על כל צורך מעברין, ועל זה אמר עולא אין שם צורך לדבר אלא משום יריקא,

אלא אי אמרת לעולם חסר. ואי נמי לא אתו עדים מקדשין ליה האידנא למה להן לחלל: על הראיה. על פי עדים דמכ"ב (שמות יב) החדש הזה לכם ראש חדשים כזה ראה וקדש: איכא דאמרי נ"ו. קא סלקא דעתיה חילול (א) משום מלוא נעברו על ראיה: (ב) משום מלוא וימנן חסר. הכי מחללין. שאם לא יחללו נמלא שיתקדש החדש בלא עדים: אלא אי אמרת וימנן מלא וימנן חסר. מכדי צב"ד תליא כדאמרין לקמן (דף כה). אסת"ב אפילו מוידים: אמאי מחללין. ליתקנו צ"ד שימננו עד יום שלשים ואחד שלא לחלל עליו את השבת וילכו ויעידו למחר ויקדשו על פיהם: נעברו האידנא. (א) מיום ל' וי' יעברו את חדר: (ב) וי' דאקלע יום שלשים בשבת. ורלו צו את הלכנה: ה"ג. דמעברין ולא מחללין: פה. דקמני מחללין כגון דאקלע יום שלשים ואחד בשבת ולא נראה החדש אמתול אלא היום דאי נמי לא אזלי מקדשי ליה בית דין האידנא דאין לך חדש יותר על שלשים ומקדשי ליה שלם על פי עדים הלך מחללין לקדש על הראיה: מפני תקנת קרבן. מוספי ר"ח שיקרבו בזמנן: ניסן ופסח נמי לאו משום דמלוא לקדש על הראיה. הוי חילול שבת דידהו אלא שיהו המועדות בזמנן נמי תולדות הלכנה: אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללין. בלאו דידהו נמי האידנא מקדשין ליה: ידעי חזרין כנלא. כלומר נותנין ל' להכיר עוצה שעושין עמהם צי ארץ ישראל שעיצו את אלול: משום יריקא. להפריד שבת ויום טוב זה מזה כדי שלא יכמושו יריקות הנאכלות כשהן שבת בשבת שאחר יו"ט או ציו"ט שאחר שבת: משום מלוא. להפריד שבת ויום הכפורים זה מזה שלא יסריח מת שימות בחדש מהן שיהא ראשון ולא יקבר לא היום ולא למחר: מאי צנייטו. מרוויחו איתנהו: יום הכפורים שאל להיום אחר שבת. אס לא יעברוהו: מ"ד משום מלוא מעברין. ודמין ליום הכפורים ליום שני בשבת: אימס צנייט. לירקות: לאורסא. למוציא יום הכפורים: לאורסא ערה מימין. ואין צריך לנקט ע"ש הלך לא מעברין: אפשר בעממי. דאמר מר (פ"ה דף ו'). מת ציו"ט ראשון יתעסקו צו עממין: בחמימי. שורס צמחין וסחורות לקדמותן: לדין חביל לן עלמא. אנו צלל חס לנו

העולם ויש לנו הכל לפי שבצב עמוקה היא ואינה ארץ הרים וגבעות כח"י ואין שולט זה אויז ואין צני ארץ ישראל צריכין לעבר משום מתא ומשום יריקא אלא בשבילנו: איני. וכי מעברין חודש לנור: כשם שמעברין אס השנה לנור. מפני האצוצ והתקופה ופירות האילן כדאיתא צפרק קמא דסנהדרין (דף י"א): כזה ראה וקדש. כיון שמראה קדש צו ציוס: לעברו. לעשות את החסר מלא לנור מותר: לקדשו. ציוס שלשים והלכנה לא נראית ואס ימננו עד יום מחר יהא שבת ויה"כ סמוכין אין מקדשין לנור: וה"ק יכול כשם שמעברין לנור כך מקדשין לנור פ"ל כזה ראה וקדש. ראה תחלה ואח"כ קדש אצל כשאתה מעברו ראה וקדש הוא: מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו. ציוס שלשים שיסרישו בשביל לעברו: ואין מאיימין. ציוס שלשים על העדים שלא ראוהו ואין צריכין לקדשו היום כדי להפריד שבת מיום הכפורים שיסרישו ראינו ויעידו שקר: הים מנלמדו מאיימין נ"ו. אס אנו צריכין לעשות חסר: ניסן ופסח. שהמועדות תלויין בהן מקדשין לנור: צארי יחיי. לא וואס תאמר מה צורך לנו בשאר חדשים לחסר ולעבר כגון אותה ששנינו במסכת ערכין (דף כ' ח') אין פוחמין מארבעה חדשים המעוברין בשנה ולא נראה לעבר יותר על שמונה והתם מפרשין הטעם ואס עיצו שמונה וזוה לא נראית ציוס שלשים נמלא שאנו צריכין לאיים עליהן לומר ראינו בשביל לקדש: הא דפני רב. שאין מעברין ולא מקדשין לנור: אחרים היא. דאמרי לעולם כל החדשים אחד מלא ואחד חסר כסדר מולד הלכנה שמתחדשת לעולם כסוף כ"ט ימים ומחאה שהן חמשים ותשעה לשני חדשים: ארבעה ימים. אס נקבע עשיו בחדש בשבת יהא לשנה נמלא נדחה להלן ארבעה ימים: ואס היום שנה מעוברת ה' שמוסיפין עליה חדש חסר שדומה להן מן שבעים שלימים יום אחד:

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה ב.

מאי טיבותא (עבדינן). שמעברין אלול דמוטצ שלא יעברו כדי שלא יהא מרי וימין מספק: בין מלפניה בין מלאחריה. רציו מס לא גרס מלפניה דאס חל ראש השנה וסוכות מלפניה תיפוק ליה משום מתא דמקלע יום הכפורים בחדש צנצת: ש"ח ד"ה ר' יהודה נשיאה ר"ב ר' אמי. אין זה רבי יהודה

נשיאה שהמרי השמן צפרק אין מעמדין (ע"ז דף לו. וסס) שהיה צימי רב ושמולל דהסא צנו של ר"ג צן רבי יהודה הנשיא והאי דהכא תלמידו של ר' יוחנן דהוה כ"ף לרב ושמולל: הא בניסן ובתשרי. פי' צקונטרס שהמועדות תלויין בהן מקדשין לנור: צארי יחיי לא וי"מ איפכא: ואם היתה שנה מעוברת חמשה צעריין (דף ט') פריך והא איכא יומא ד' דתלמין שני משום דכל שנה עודפת ארבעה ימים שמונה שעות תתע"ו חלקים ואופן חלקים מנצטרפין ליום שלם לטוק שלשים שנה ומשני משום דליתיה בכל שנה לא קחשיב:

פריך עבריה לאלול אמר עולא ידעי חזרין בבליא מאי טיבותא עבדינן בהדיהו מאי טיבותא עולא אמר משום יריקא רבי אחא בר חנינא אמר משום מתא מאי בינייהו איכא בינייהו ויה"כ שחל להיות אחר השבת מאן דאמר משום מתא מעברין ומאן דאמר משום יריקא לאימת קא בעי להו לאורסא לאורסא טרח ומייתי ולמ"ד משום יריקא לעבריה משום מתא אלא איכא בינייהו וי"מ הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה מ"ד משום יריקא מעברין ומאן דאמר משום מתא אפשר בעממי ולמ"ד משום מתא לעבריה משום יריקא אפשר בחמימי אי הכי מאי שנא לדידן אפילו לדידהו נמי לדידן חביל לן עלמא לדידהו לא חביל להו עלמא איני והתני רבה בר שמואל ביכול כשם שמעברין את השנה לצורך כך מעברין את החדש לצורך ת"ל י' החדש הזה לכם ראש חדשים כזה ראה וקדש אמר ר' רבא לא קשיא כאן לעברו כאן לקדשו והכי קאמר יכול כשם שמעברין את השנה ואת החדש לצורך כך מקדשין את החדש לצורך תלמוד לומר החדש הזה לכם כזה ראה וקדש וכי הא דאמר רבי יהושע בן לוי מאיימין עליהו כדי לחזור בהו ולא יתקיימו דבריהן ויבדוקין, ואצטרך לבית דין, ואין מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו, והוא ליל ל' כלומר אין מאיימין אותו ואמרינן להן החדש והיעידו כי ההוא שנראה לכם ענין כיכא, הלכנה היתה, ומקדשין אותו ביום שלשים אם הוצרכו בית דין לחסור, אלא בא טרחין עליהו כדי לקדשו בעת שלא נראה בזמנו, כלומר מעברין ולא מעברין, ואצטרך לרבה איני והא שלח ליה ר' יהודה נשיאה לר' אמי, הווי יודיען ותשרי וזולת של ר' יוחנן היה מלמדין, של מאיימין על העדים של חדש שלא נראה בזמנו חדש שלא נראה בזמנו לקדשו, שאצי"פ שלא ראו בכליל אלא ענין כיכא, יעידו כי ראני. ופריך אבי ואמר הכי, הא דר' יהושע בן לוי קיימא בכל החדשים וזולת ניסן ותשרי, ור' יוחנן קיימא בניסן ותשרי וזולת שאר ירחי. ותבאר לנו דבר אבי כי כך הם דברי פירשנו, תלמוד ארץ ישראל דשקלי וטרי בהאי מילתא בחלל פרק באהו בית דין וכל ישראל ואסקתו הכי, ולא פליגי, מה דמר ר' יעריא בשם ר' יהושע בן לוי אין מעמדין על שלא נראה לקדשו, בשאר ירחי, ומה דמר רבא מעמדין על שלא נראה לקדשו, [ו]אין

מעמדין על שנראה לעברו, על ניסן ועל תשרי. רבא אמר הא דתני רבה בר שמואל אחרין היא, דלית ליה עבור בחודשין כלל, דתני אין בין ראש שנה לראש שנה ואין בין עצרת לעצרת אלא ד' ימים בלבד, ואם היתה שנה מעוברת חמשה. פ"ר אין בשנה לעולם אלא אחד מלא ואחד חסר, והן שני צימי, יוצאין הו' יסאור ד' ימים. ואם היא מעוברת, חדש העבור כ"ט ימים הוא, כ"ח ימים יוצאין הו' יסאור הו' ימים. רב דרמי מתני איפכא, מאיימין על העדים של חדש שלא נראה בזמנו לקדשו, דאמרין ההיא כיכא שראיתם, לבנה הייתה, ולא מתיתו כשיקרא, ואין מאיימין על העדים של חדש שנראה בזמנו לעברו,

(א) מדברי רבינו דין ו' אלו נראה דני אחתיה היו לנו בגמ' דלמי' משום יריקא לא חייס משום מיתא כלל משום דלפסר בעממי אצל צ"ע דהא ציו"ה א"א בעממי.

עין משפט נר מצוה

קו א מ"י פ"א מהל' קידוש חמש הל' א: קו ב ג ט"ז פ"ג (ופ"ה) מהל' קידוש חמש הלכה טו טז ז ח י:

רבינו חננאל (המשך)

יום הכפורים. ומאן דאמר משום יריקא, אמר, מיתא איפשר לקברו עממי, וכן גרס. ודבריה הללו שאמרו עולא ור' אחא, ראו לומר שעשו אותם בית דין סעד למסורת שביד שבתן מעברין (כענין) (כמו) שאמרן שעיקר עיבור השנה באביב, ותנינן אין מעברין השנה לא מפני גדיין ולא מפני טלאין ולא מפני גזולות שלא פירחו, אלא עושין אותן סעד לשנה. והסמך של עיבור [הוא] האביב כדגרסין דומן אביבא לא מסא. ואצטרך ליתן אם נראה ל' מעברין ליה לאלול משום שנתראה לבית דין לעבר, והתני רבה בר שמואל יכול כשם שמעברין את השנה לצורך, מפני האביב, כך מעברין את החדש לצורך, ת"ל החדש הזה לכם, כזה ראה וקדש. ופריך רבה אין מקדשין לצורך, אבל מעברין החדש לצורך, שמואל הכי, יכול כשם שמעברין את השנה, על האביב, ואת החדש, לצורך השנה, כך מחסרין ומקדשין את החדש לצורך, ת"ל החדש הזה לכם, כזה ראה וקדש. וכי הא דאמר ר' יהושע בן לוי מאיימין עליהו כדי לחזור בהו ולא יתקיימו דבריהן ויבדוקין, ואצטרך לבית דין, ואין מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו, והוא ליל ל' כלומר אין מאיימין אותו ואמרינן להן החדש והיעידו כי ההוא שנראה לכם ענין כיכא, הלכנה היתה, ומקדשין אותו ביום שלשים אם הוצרכו בית דין לחסור, אלא בא טרחין עליהו כדי לקדשו בעת שלא נראה בזמנו, כלומר מעברין ולא מעברין, ואצטרך לרבה איני והא שלח ליה ר' יהודה נשיאה לר' אמי, הווי יודיען ותשרי וזולת של ר' יוחנן היה מלמדין, של מאיימין על העדים של חדש שלא נראה בזמנו חדש שלא נראה בזמנו לקדשו, שאצי"פ שלא ראו בכליל אלא ענין כיכא, יעידו כי ראני. ופריך אבי ואמר הכי, הא דר' יהושע בן לוי קיימא בכל החדשים וזולת ניסן ותשרי, ור' יוחנן קיימא בניסן ותשרי וזולת שאר ירחי. ותבאר לנו דבר אבי כי כך הם דברי פירשנו, תלמוד ארץ ישראל דשקלי וטרי בהאי מילתא בחלל פרק באהו בית דין וכל ישראל ואסקתו הכי, ולא פליגי, מה דמר ר' יעריא בשם ר' יהושע בן לוי אין מעמדין על שלא נראה לקדשו, בשאר ירחי, ומה דמר רבא מעמדין על שלא נראה לקדשו, [ו]אין